

DIVORCE RELATED MALICIOUS MOTHER SYNDROME

Ira Daniel Turkat, Ph.D.

SINDROM ZLONAMJERNE MAJKE* POVEZAN S RAZVODOM

U knjizi koju je objavio 2002., **Child Visitation Interference in Family Law Litigation, Dr Turkat je 'majka' zamijenio s 'roditelj'. Ovo se dogodilo zbog promjena do kojih je došlo do 2002. - izmjene percepcije o kvaliteti očinske brige za djecu, pomak od presumpcije 'osjetljive rane dobi' i majke kao najpogodnijeg 'primarnog roditelja' prema presumpciji 'najboljeg interesa djeteta' i izmjena obiteljskog zakona u mnogim državama SAD-a te intenzivne edukacije sudaca o sprječavanju rodnih predrasuda i potrebi fokusiranja na dijete u sudskim postupcima o tome s kim će dijete živjeti. Posljedica toga je značajno povećan postotak očeva kojima su djeca dodijeljena da s njima žive. Zajedno s tom pojavom, došlo je do pojave slučajeva zlonamjernog ponašanja očeva, što prije, tj. u vrijeme pisanja ovoga članka, nije bilo uočeno. Ovim se nameće teza da zlonamjernost nije pitanje spola već joj je omogućen rast i razvoj u situacijama kad jedan roditelj ima moć, a pitanje kontrole moći roditelja s kojim dijete živi pravosuđe SAD ne uspijeva uvijek riješiti na način da zaštiti interese djeteta na zadovoljavajući način, bez obzira na resurse i percepciju važnosti zaštite interesa djeteta u ovakvim sporovima - **prim. urednice.***

Prijevod i objavljivanje na internetskim stranicama Udruge Dijete-razvod je autor ovoj neprofitnoj udruzi pismeno odobrio. Za potrebe citiranja, naslov originala je naveden u zaglavlju članka.

S povećanom učestalošću razvoda u koje su uključena djeca, izronio je obrazac abnormalnog ponašanja kojem se posvećuje premalo pažnje. Ovaj rad definira Sindrom zlonamjerne majke povezan s razvodom. Konkretni nosološki kriteriji su potkrijepljeni brojnim kliničkim primjerima. Imajući na umu nedostatak dostupnih znanstvenih podataka o ovom poremećaju, pitanje klasifikacije, etiologije, tretmana i prevencije čini se zrelim za istraživanja.

UVOD

Razvedeni muškarac dobije pravo da djeca žive s njim i njegova bivša supruga mu zapali kuću. Žena tokom bitke za skrbništvo kupuje mačku djeci zato što je njezin suprug jako alergičan na mačke. Majka prisili djecu da spavaju u autu da bi 'pokazala' da ih je otac financijski uništio. Ove radnje ilustriraju obrazac abnormalnog ponašanja koje je izronilo s porastom stope razvoda u koje su uključena djeca.

Danas će polovica svih brakova završiti razvodom (Beal i Hochman, 1991.). Broj djece uključene u razvod je, također, dramatično porastao (npr. Hetherington i Arastah, 1988.). Iako je većina ovakvih slučajeva s pravnoga stajališta 'riješena', izvan sudnice se bitka nastavlja.

Mediji su uložili značajan napor u podizanju javne svijesti o problemu koji stvaraju razvedeni očevi koji ne plaćaju doprinos za uzdržavanje djeteta prema odluci suda. Hodges (1991.) je opazio da manje od 20% razvedenih očeva, tri godine nakon razvoda, plaća doprinos za uzdržavanje djeteta. Istraživanja o padu ekonomskog statusa žena nakon razvoda (npr. Hernandez, 1988.; Laosa, 1988.) pridonijela su nedavnoj zakonskoj regulativi koja se bavi problemom 'tata neplatiša'.

Dok mediji ispravno prikazuju poteškoće koje ženama i djeci stvara fenomen 'tata neplatiša', kamere tek trebaju zabilježiti rat koji određena grupa žena vodi protiv očeva koji poštuju zakon i plaćaju doprinos za uzdržavanje djeteta. Odvjetnici i terapeuti su svakodnevno izloženi horor pričama u kojima se zlobno ponašanje primjenjuje protiv očeva i djece. Nažalost, o ovoj pojavi nema znanstvenih podataka. Nadalje, ovaj je problem relativno ignorirala i klinička literatura.

Značajna iznimka se može naći u kliničkim zapisima Gardnera (1987., 1989.) koji je dao izvrsne opise Sindroma otuđenja od roditelja. Ovdje se roditelj s kojim dijete živi uspješno angažira u raznovrsnim ponašanjima kako bi otuđio dijete od roditelja s kojim dijete ne živi. Kad je dijete

uspješno izmanipulirano, ono postaje '...preokupirano omalovažavanjem i kritiziranjem toga roditelja - ocrnjivanjem koje je neopravdano i/ili pretjerano' (Gardner, 1989., str. 226). U tipičnom slučaju Sindroma otuđenja od roditelja, i majka i dijete se angažiraju u spletu abnormalnih aktivnosti protiv oca. Gardner promatra 'ispiranje mozga' kao koncept koji je 'preuzak' (Gardner, 1989.) da bi obuhvatio psihološku manipulaciju upotrijebljenu u okretanju djeteta protiv roditelja s kojim ne živi.

Dok Gardnerovi pionirski opisi Sindroma otuđenja od roditelja daju važan doprinos našem razumijevanju dječjeg neprijateljskog ponašanja povezanom s razvodom, ovaj rad se bavi abnormalnošću koja je općenitija. Kako sam napomenuo u primjerima na početku rada, na supruga u razvodu događaju se ozbiljni napadi koji nadilaze samo manipuliranje djecom. Nadalje, ove akcije uključuju spremnost nekih majki da prekrše zakon. Konačno, ima majki koje se uporno angažiraju u zlonamjernim ponašanjima smišljenim na otuđivanje potomstva od oca, usprkos tome što su neuspješne u otuđivanju. Ukratko, ovi slučajevi ne ispunjavaju kriterije za Sindrom otuđenja od roditelja. Ipak, oni pokazuju ozbiljnu abnormalnost.

Svrha ovoga rada je definirati i ilustrirati ovu sve rašireniju abnormalnost u nadi da će potaknuti dalja znanstvena i klinička istraživanja ovoga problema.

DEFINICIJA

U ovom ću dijelu dati početnu definiciju Sindroma zlonamjerne majke povezanog s razvodom, koji je proistekao iz kliničkih i pravnih slučajeva. Kao i u svim početnim prijedlozima, očekuje se da će buduća istraživanja dovesti do usavršavanja taksonomskih kriterija. Predložena definicija obuhvaća četiri bitna kriterija, kako slijedi:

1. Majka koja neopravdano kažnjava supruga od kojeg se razvela ili se razvodi, tako što:
 - A. pokušava otuđiti zajedničku djecu od oca;
 - B. uključuje druge u zlonamjerne aktivnosti protiv oca;
 - C. se angažira u pretjeranom parničanju.
2. Majka posebno pokušava osporiti djeci:
 - A. redovite neometane susrete s ocem;
 - B. neograničeni telefonski pristup ocu;
 - C. očevu sudjelovanje u školskim i izvanškolskim aktivnostima djece.
3. Obrazac prožima ponašanje i uključuje zlonamjerne aktivnosti prema bivšem suprugu, uključujući:
 - A. laganje djeci;
 - B. laganje drugima;
 - C. kršenje zakona.
4. Poremećaj nije specifično posljedično povezan s drugim mentalnim poremećajima, iako neki drugi, odvojeni mentalni poremećaj može paralelno postojati.

KLINIČKE ILUSTRACIJE

U ovom ću dijelu dati kliničke ilustracije za svaki kriterij koristeći gore navedene referentne oznake. Kako su kriteriji 1 do 3 specifični za ponašanje kod Sindroma zlonamjerne majke, dat ću niz kliničkih primjera. Četvrti kriterij, koji se bavi odnosom predloženog sindroma i drugih mentalnih bolesti, bit će općenitije razmotren.

Kriterij 1A: Otuđivanje djece

Opseg akcija koje majka poduzima u pokušaju otuđivanja djece od oca je impresivan. Na primjer:

Jedna majka je lagala djeci da više ne može kupovati hranu, jer je otac potrošio sav njihov novac na žene u toples barovima.

Žena jednoga liječnika je natjerala svojeg 10-godišnjeg sina da zatraži subvencionirane besplatne ručkove u školi, kako bi navela dječaka da povjeruje da je 'tata nas osiromašio'.

Od žene koja je godinama, tokom bitke za to s kojim će roditeljem djeca živjeti, bila bliska djeci, majka djece je zatražila da se ostavi neutralnosti i pridruži kampanji protiv oca kako bi 'plesala na njegovom grobu'. Kad je ova prijateljica odbila napustiti poziciju neutralnosti, majka je slagala djeci da je s tom ženom otac bio u ljubavnoj vezi.

Ova ponašanja, kad su uspješna, mogu dovesti djecu do toga da ne samo zamrze oca, već da ga možda i godinama ne vide. Kako je Cartwright (1993.) primijetio: "Cilj otuđitelja je kristalno jasan: uskratiti drugom roditelju ne samo vrijeme s djetetom, već vrijeme djetinjstva" (str. 210).

Kriterij 1B: Uključivanje drugih u zlonamjerne aktivnosti

Druga komponenta prvog bitnog kriterija gdje majka pokušava kazniti supruga, uključuje manipuliranje drugih pojedinaca kako bi se angažirali u zlonamjernim aktivnostima protiv oca. Primjeri ove vrste su sljedeći:

Tokom bitke oko toga s kim će dijete živjeti, majka je lagala terapeutu o ponašanju oca. Terapeut, koji nikad nije razgovarao s ocem, pojavio se kao 'vještak' i izvijestio suca da bi majka trebala biti primarni roditelj s kojim će dijete živjeti, a da je ocu potrebna terapija.

Jedna je ljutita majka manipulirala tinejdžere da ostavljaju anonimne prijeteće poruke u domu bivšeg supruga.

Majka koja je izgubila pravo da dijete živi s njom, izmanipulirala je tajnicu u školi koju djeca pohađaju da joj pomogne u otmici djeteta.

U gore navedenim primjerima važno je napomenuti da je osoba koju je ljutita majka izmanipulirala, na izvjestan način bila 'otuđena' u odnosu na oca s kojim se ta majka razvodila. Općenito, pojedinac koji je 'nasamaren' zauzima stav pravedničke ozlojeđenosti, pridonoseći pogodnom ozračju za majku koja potiče zlonamjerne radnje.

Kriterij 1C: Pretjerano parničenje

Neupitno je da svaka strana u razvodu ili postupku za donošenje odluke o tome s kim će dijete živjeti ima pravo na odgovarajuće pravno zastupanje i radnje. Osobe koje pate od Sindroma zlonamjerne majke povezanog s razvodom, međutim, pokušavaju kazniti supruga od kojeg se razvode, angažirajući se u pretjeranom parničenju.

Ratoborna i nerazumna majka je verbalno napadala bivšeg supruga kad god ga je srela. S vremenom je njegov odgovor bio taj da ju je ignorirao. Tad ga je ona tužila sudu, tražeći da sud naredi bivšem suprugu da s njom razgovara.

Jedna je majka rekla sucu da njezina kćer zapravo nije dijete supruga od kojeg se razvodi.

Jedna je žena odbila prestati napadati svojega bivšeg supruga putem suda usprkos brojnim odvjetnicima s kojima je prekinula suradnju ili koji su se sami ostavili slučaja. Tokom trogodišnjeg perioda imala je sedam različitih odvjetnika.

Postoje podaci koji mogu pomoći u definiranju pretjeranog parničenja. Na primjer Keel i sur. (1988.) izvještavaju o učestalosti parnica nakon pravomoćnog rješenja o razvodu na uzorku od 700 obitelji. Njihovi podaci pokazuju da se u samo 12,7% obitelji nakon pravomoćnog rješenja ulaže jedan podnesak sudu, dok se u manje od 5% daje dva ili više podnesaka (Keel et al. 1988.); u manje od 1% obitelji daje se četiri ili više podnesaka.

Kriterij 2A: Oспорavanje redovitih susreta

Stručnjaci su relativno suglasni s tim da su redoviti i neometani susreti s roditeljem s kojim dijete ne živi poželjni i korisni za djecu, osim u ekstremnim okolnostima (Hodges, 1991.).

Zapravo, neke države kao što je Florida, imaju zakone koji odražavaju ovaj stav (Keane, 1990.). Nažalost, čak i kada otac i djeca imaju zakonito pravo na susreta, osobe sa Sindromom zlonamjerne majke povezanog s razvodom, nastavljaju te susrete ometati.

Majka koja je prethodno fizički napadala bivšeg supruga tokom primopredaje djece, odbila je dati djecu kad je bivši suprug doveo policajca da nadgleda primopredaju.

Kad je jedan razvedeni otac došao po djecu radi susreta, majka je organizirala da ona i djeca budu drugdje, tako da otac nije mogao ostvariti susret s djecom.

Jedna je majka angažirala svojeg fizički jačeg dečka da napadne bivšeg supruga kad dođe po djecu radi susreta.

Predsjednik Savjeta za dječja prava (The Council for Children's Rights, Washington, D.C.) smatra da je takvo otuđivanje oblik emocionalnog zloštavljanja djece (Levy, 1992.). Nažalost, policija se najčešće izbjegava uključiti u takve situacije. Štoviše, osim ako je viktimizirani otac financijski u stanju svaki put se obratiti sudu, vrlo se malo može učiniti da se spriječi takvo majčino ponašanje. Na kraju, čak i kad takvi slučajevi završe na sudu, sudovi su često nedorasli pružanju potpore očevim u ostvarivanju prava na susrete (Odbor za rodnu pristranost u pravnom sustavu - Commission on Gender Bias in the Judicial System, 1992.).

Kriterij 2B: Oспорavanje neometanog telefonskog pristupa

U uvjetima fizičke odsutnosti jednoga roditelja, telefon igra važnu ulogu u održavanju veze između djeteta i roditelja s kojim ne živi. Osobe koje pate od Sindroma zlonamjerne majke povezanog s razvodom, angažiraju se u brojnim aktivnostima smišljenim da zaobiđu telefonski pristup.

Otac je nazvao da bi razgovarao sa svojom djecom. Rečeno mu je da nisu kod kuće dok je jasno čuo njihove glasove u pozadini.

Kad je jedan otac nazvao da bi razgovarao sa svojom djecom, majka ga je stavila na 'čekanje' i tako ga ostavila, a da djeci to nije rekla.

Znajući da je otac djece na dopustu, jedna je majka potakla djecu da ostave više poruka na njegovoj automatskoj sekretarici, u kojima su djeca rekla da, ako želi više vremena susreta s djecom, može nazvati isključivo odmah.

Neki očevi doživljavaju pokušaje otuđivanja toliko bolno i beznadno da s vremenom prestaju nazivati djecu; jednostavno se 'predaju'. Stavljani u scenarij u kojem ne mogu dobiti, očevi koji se 'predaju' (Hodges, 1991.) nažalost postižu upravo onaj rezultat koji je cilj osoba koje pate od Sindroma zlonamjerne majke povezanog s razvodom.

Kriterij 2C: Oспорavanje sudjelovanja u izvan školskim aktivnostima

Sastavni dio procesa održanja veze s djetetom je sudjelovanje u aktivnostima kao i prije nego što su se roditelji razdvojili. Školske predstave, timski sportovi i vjerski događaji su samo neke tipične aktivnosti od važnosti. Zlonamjerne majke se često angažiraju u postupcima smišljenim da spriječe sudjelovanje u ovim aktivnostima.

Jednom je ocu namjerno dat krivi datum i vrijeme događaja važnog za dijete. Onda je majka djetetu rekla: 'Čudim se da tvoj otac nije poželio da te danas dođe vidjeti'.

Jedna je majka odbila dati ocu bilo kakve informacije o izvan školskim aktivnostima kojima su se djeca bavila.

Prije dječje nogometne utakmice, jedna je majka roditeljima djece u timu izložila sramne laži o ocu. Kad je došao gledati utakmicu u kojoj igra njegov sin, mnogi od tih roditelja su ga ljutito gledali, nisu htjeli s njim razgovarati i udaljili su se kad im je pokušao prići.

Zlonamjerne majke koje se ovako ponašaju, rijetko se suočavaju s kaznama za svoje ponašanje. Suci, odvjetnici i policajci se ne mogu uključiti svaki put kad se ocu spriječi pristup djetetu. Štoviše, većina očeva ne može si priuštiti financijske troškove koje to zahtijeva. Zato se slijed ometanja pristupa trajno uspostavlja.

Kriterij 3A: Zlonamjerno laganje djeci

Budući su u razvoju, djeca u spornoj situaciji razvoda su prilično ranjiva. Kad jedan roditelj odluči napadati lažuci djeci, primjeri ove vrste zlonamjernog ponašanja mogu uključivati nešto od sljedećega:

Jedna je majka u razvodu rekla svojoj vrlo mladoj kćeri da njen otac 'zapravo nije' njen otac, iako je to bio.

Jednu je osmogodišnju djevojčicu majka prisilila da ocu pri susretu preda neplaćene račune, zato što je majka slagala kćeri da otac nije slao nikakav doprinos za uzdržavanje.

Jedna je majka slagala djeci da ju je njihov otac opetovano tukao u prošlosti.

Ovi primjeri zlonamjernog laganja mogu se usporediti sa suptilnijim potezima koji se viđaju u Sindromu otuđenja od roditelja, poput 'virtualnih optužbi' (Cartwright, 1993.). Tu majka, koja uspostavlja Sindrom otuđenja od roditelja, može natuknuti da je možda bilo zlostavljanja dok osobe koje pate od Sindroma zlonamjerne majke povezanog s razvodom tvrde da se zlostavljanje zaista dogodilo.

Kriterij 3B: Zlonamjerno laganje drugima

Osobe koje pate od Sindroma zlonamjerne majke povezanog s razvodom mogu pridobiti veliki broj drugih osoba za napade na bivšeg supruga. Međutim, s ovim kriterijem, ratujući protiv oca, osoba sa Sindromom zlonamjerne majke povezanog s razvodom konkretno laže drugim osobama. Neki primjeri uključuju sljedeće:

Jedna je bijesna majka nazvala direktora tvrtke (1500 zaposlenih) u kojoj je suprug s kojim se razvodila radio, lažno tvrdeći da on koristi prostor tvrtke za osobnu korist i tamo zlostavlja vlastitu djecu.

Jedna je žela slagala državnim službenicima da je njezin bivši suprug seksualno zlostavljao kćer. Dijete je odmah oduzeto ocu i pristup mu je bio zabranjen.

Tokom parnice za to s kim će dijete živjeti, jedna je majka slagala djetetovom pravobranitelju koji je istraživao roditeljsku podobnost roditelja, da je nju otac fizički zlostavljao.

Snyder (1986.) je pisao o teškoćama koje legalna vlast ima pri suočavanju s nekim tko je vrstan lažac. Sukladno s istraživanjima o nesposobnosti 'specijalista' da utvrde laganje (Ekman i O'Sullivan, 1991.), vješti fabrikator može biti uvjerljiv svjedok u sudnici (Snyder, 1986.). Iako se ponekad viđa u graničnim poremećajima osobnosti, Snyder (1986.) smatra da patološko laganje (Pseudologia Fantastica) nije ograničeno na taj poremećaj osobnosti.

Kriterij 3C: Kršenje zakona da bi napala supruga

Osobe koje pate od Sindroma zlonamjerne majke povezanog s razvodom imaju malo ili nimalo društvenih ograničenja u kampanji protiv supruga u razvodu. Kršenje zakona je uobičajeno u mnogim slučajevima, iako ta kršenja mogu biti relativno minorna. Međutim, u nekim slučajevima, ta kršenja mogu biti prilično ozbiljna.

Jedna je žena namjerno autom udarila i prodrila u kuću bivšeg supruga, gdje su boravila njihova djeca.

Tokom borbe za to s kim će djeca živjeti, jedna je žena provalila u stan supruga s kojim se razvodila i ukrala važne poslovne dokumente.

Jedna je ljutita majka u razvodu nazvala Kršćansku evangelističku TV postaju i darovala 1000 dolara dajući ime, adresu i telefonski broj svog supruga Židova kao darovatelja.

Neki od ovih opisa mogu čitatelja podsjetiti na neke poremećaje osobnosti (npr. antisocijalni, granični, sadistički), ali se ova ponašanja mogu vidjeti i u osoba sa Sindromom zlonamjerne majke povezanim s razvodom, a da ne udovoljavaju zvaničnim dijagnostičkim kriterijima za navedene poremećaje. Štoviše, ni u jednom od gore navedenih primjera, niti jednu od zlonamjernih majki sud za takvo ponašanje nije kaznio.

Kriterij 4: Nije posljedica drugog poremećaja

U procjeni Sindroma zlonamjerne majke povezanog s razvodom, važno je napomenuti da su mnogi od gore navedenih kliničkih primjera naizgled nastali u osoba koje prije nisu imale dijagnozu poremećaja, niti su bile liječene. Zapravo, jednu je majku, koja se angažirala u ekstremno zlonamjernoj aktivnosti protiv supruga s kojim se razvodila, testiralo više stručnjaka mentalnog zdravlja, koji su utvrdili da nije patila ni od jednog tipa mentalnog poremećaja. Jasno je da osobe koje imaju Sindrom zlonamjerne majke povezan s razvodom mogu, ali ne moraju imati prateći mentalni poremećaj.

Po autorovu iskustvu, za svaki od mentalnih poremećaja koji bi se mogli uzeti u obzir kao razlog ovog ponašanja, pojavljuje se neki slučaj koji je iznimka. Na primjer, u nekim slučajevima bi Poremećaj prilagodbe izgledao kao prikladna dijagnoza, ali je jedna žena i 10 godina nakon razvoda još uvijek osporavala svojem bivšem suprugu susrete s djecom. Drugi bi slučajevi mogli ukazivati na dijagnozu poremećaja osobnosti, ali se pokazalo da jedna žena koja je opetovano napadala svojeg bivšeg supruga nema poremećaj osobnosti, usprkos tome što su je dijagnosticirali stručnjaci s obrazovanjem magistara i doktora znanosti. U nekim slučajevima Poremećaj nepredvidive eksplozivnosti (Intermittent Explosive Disorder) bi se mogao razmotriti, ali ljutnja mnogih majki ne izgleda nepredvidivo.

Konačno, čitatelj treba uzeti u obzir i to da, usprkos tomu što dijagnostička preciznost za neke psihijatrijske probleme nije tako dobra kako bismo to željeli (npr. poremećaji osobnosti, vidi Turkat, 1990.), problem se povećava u obiteljskom pravu gdje se u sudski postupak ponekad uključuju nekompetentni stručnjaci mentalnog zdravlja (Turkat, 1993.). Jasno je da je odnos između Sindroma zlonamjerne majke povezanog s razvodom i drugih mentalnih poremećaja složen i da zahtijeva značajno istraživanje.

DISKUSIJA

Gornji opis Sindroma zlonamjerne majke povezanog s razvodom postavlja različita važna klinička, pravna i znanstvena pitanja.

Iz kliničkog kuta gledanja, obitelji gdje se javlja Sindrom zlonamjerne majke povezan s razvodom proživljavaju ozbiljne epizode stresa i nesreće. Ipak, nema znanstvenih dokaza o tome kako ovaj fenomen tretirati. Posebice se pogoršava činjenicom da mnoge od ovih osoba koje, čini se, ispunjavaju dijagnostičke kriterije, osporavaju da s njima nešto nije u redu.

Dodatnu poteškoću predstavlja to da su mnogi terapeuti nesvjesni ovog obrasca zlonamjernog ponašanja (Heinz i Heinz, 1993.). Budući da je tako, postoje terapeuti koji će, 'obmanuti' slučajem, doći na sud i svjedočiti da je s takvom majkom sve u redu.

Iz pravnog kuta gledanja, postoje odvjetnici koji mogu nenamjerno podržati ovakvu vrstu ponašanja (Gardner, 1989.). S druge strane ima nekih odvjetnika koji namjerno podržavaju takvo ponašanje, zato što su financijske koristi za njih povezane s duljinom trajanja parnice. Drugim riječima, što je dulji sudski postupak, veća je i dobit za odvjetnika (Grotman i Thomas, 1990.). Međutim, bez obzira na podskupinu odvjetnika za koje ovo vrijedi, postoji točka kad se dobit počinje smanjivati. Nadalje, mnogi od onih koje ekonomska razmatranja ne pogađaju, a uključeni su u sporove na obiteljskom sudu, smatraju da se ovaj tip slučajeva ne vodi dobro (Greif, 1985.; Levy, 1992.).

Žena koja nije 'dovoljno' poremećena da sudski izgubi pravo da djeca žive s njom, neće zbog svog ponašanja izgubiti alimentaciju, niti će otići u zatvor. Zato mnogi klijenti navode značajne frustracije kada su oni i njihova djeca izloženi ovakvoj vrsti ponašanja, a sudovi čine malo ili ništa u vezi s tim.

U pregledu dostupne pravne literature o pristranosti protiv muškaraca u postupcima obiteljskog prava, Tillitski (1992.) zaključuje da postoji široko rasprostranjena diskriminacija. Ovo se može dobro ilustrirati izjavom jednog suca obiteljskog suda, 'Nikad nisam vidio da telad ide za bikovima, već za kravama; stoga ću uvijek mami dati pravo da djeca žive s njom' (Odbor za rodnu pristranost u pravnom sustavu - Commission on Gender Bias in the Judicial System, 1992. str. 742; *ovaj je sudac zbog te izjave, dobio tek javnu opomenu - prim. prev.*). Također, zamjećuje se da se prava očeva na susrete zakonski ne primjenjuju jednako rigidno kao odluke o plaćanju doprinosa za uzdržavanje djece (Odbor za rodnu pristranost u pravnom sustavu - Commission on Gender Bias in the Judicial System, 1992.). Ovakva pristranost protiv muškaraca u postupcima obiteljskog prava rezultira jedinstvenom skupinom očeva koji nenamjerno postaju relativno bespomoćne žrtve sustava (Tillitski, 1992.). Takva situacija, čini se, osnažuje veliki dio zlobnog ponašanja žena koje pate od Sindroma zlonamjerne majke povezanog s razvodom.

Svakako treba razmotriti pitanje spolne distribucije ovog poremećaja. Ogromna većina roditelja s kojim djeca žive su majke (Odbor za rodnu pristranost u pravnom sustavu - Commission on Gender Bias in the Judicial System, 1992.). Gardner (1989.) je opazio da se Sindrom otuđivanja od roditelja uglavnom javlja u majki, iako je moguće da se muškarac s kojim djeca žive angažira u istom tipu otuđiteljskog ponašanja. Autorovo iskustvo sa Sindromom zlonamjerne majke povezanog s razvodom slično je Gardnerovom. Međutim, autor još nije naišao na slučaj oca čije ponašanje ispunjava sve navedene kriterije. To ne znači da nije moguće da postoji Sindrom zlonamjernog oca. Zapravo, Shepard (1992.) izvještava da postoji značajno zlostavljanje nekih majki s kojima djeca žive od strane očeva s kojima djeca ne žive. S druge strane treba napomenuti da postoje žene koje trebaju plaćati doprinos za uzdržavanje djece, ali još nismo čuli za 'mame neplatiše'. Budući da sada ne postoji dokumentirani slučaj oca koji ispunjava sve kriterije za Sindrom zlonamjerne majke povezan s razvodom, potrebno je pričekati znanstvene dokaze koji bi riješili pitanja nosološke oznake.

Kolika je prevalencija Sindroma zlonamjerne majke povezanog s razvodom? Odgovor na ovo pitanje nije poznat. Gardner (1989.) izvještava da oko 90% svih borbi oko toga s kim će dijete živjeti uključuje neke aspekte otuđenja djeteta od roditelja. Osim toga je Kressel (1985.) prikazao podatke koji pokazuju da je do 40% majki s kojima djeca žive navelo da je osporavalo bivšem suprugu susrete s djecom kako bi ga kaznile. U vezi s tim je Arditti (1992.) izvijestio da je 50% razvedenih očeva u ispitivanom uzorku (N = 125) navelo da majka ometa susrete. Iako je pojava otuđenja od roditelja učestala, nije vjerojatno da bi takav postotak majki s kojima djeca žive ispunio sve kriterije za Sindrom zlonamjerne majke povezanog s razvodom.

Što se tiče incidencije, vidljivo je iz naziva ovoga sindroma da proces razvoda izaziva pojavu ovog zlonamjernog ponašanja.

Međutim, ovo je čisto empirijski problem. Iako se zlonamjerne aktivnosti mogu uočiti prvi put tokom postupka razvoda, moguće je da je zlonamjernost bila i ranije prisutna, ali nije bila uočena. Istraživanje o sukobima roditelja prije razvoda (Enos i Handal, 1986.) ide u prilog ovom razmišljanju. U vezi s tim je također moguće da neki slučajevi mentalnih poremećaja prije razvoda nisu otkriveni, dok nije došlo do stresa razvoda.

Konačno, treba napomenuti da se počinju pojavljivati istraživanja o prirodi funkcioniranja obitelji nakon razvoda. Neki podaci o ulozi sukoba roditelja u funkcioniranju djece nakon razvoda već postoje (npr., Frost i Pakiz, 1990.; Furstenberg i sur., 1987.; Healy, Malley i Stewart, 1990.;

Kudek, 1988.), ali tek trebaju nastati radovi o ekstremnijim slučajevima Sindroma otuđenja od roditelja i Sindroma zlonamjerne majke povezanog s razvodom.

Sindrom zlonamjerne majke povezan s razvodom predstavlja važan društveni fenomen. Poremećaj pogađa djecu, roditelje, odvjetnike, suce, pravobranitelje, stručnjake mentalnog zdravlja i druge. Dok se ovaj fenomen pomnije ne istraži u znanstvenoj i kliničkoj literaturi, problemi koje izazivaju osobe koje pate od Sindroma zlonamjerne majke povezanog s razvodom će nas nastaviti mučiti. Nadam se da će ovaj rad potaknuti istraživanja kako bi se mogle razviti smjernice za kliničko i pravno obuzdavanje sindroma.

LITERATURA:

- Artlitli, J. A. (1992). Factors related to custody, visitation, and child support for divorced fathers: An exploratory analysis. *J. Div. Remarr.* 17: 23-42.
- Beal, E. W., and Hockman, D. (1991). *Adult Children of Divorce*, Delacorte Press, New York.
- Cartwright, D. F. (1993), Expanding the parameters of parental alienation syndrome. *Am. J. Fam. Ther.* 21: 205-215.
- Commission on Gender Bias in the Judicial System. (1992). Gender and justice in the courts: A report to the supreme court of Georgia. *Georgia State Univ. Law Rev.* 8: 539-807.
- Ekman, P., and O'Sullivan, M. (1991). Who can catch a liar? *American Psychologist*, 46: 913-920.
- Enos, D. M., and Handal, P. J. (1986). The relation of parental marital status and perceived family conflict to adjustment in white adolescents. *J. Consult. Clin. Psychol.* 54: 820-824.
- Frost, A. K., and Pakiz, U. (1990). The effects of marital disruption on adolescence: Time as a dynamic. *Am. J. Orthopsychiatry* 60: 544-555.
- Furstenberg, F. F., Morgan, S. P., and Allison, P. D. (1987). Paternal participation and children's well being after marital dissolution. *Am. Sociological Rev.* 52: 695-701.
- Gardner, R. A. (1987). *The Parental Alienation Syndrome and the Differentiation Between Fabricated and Genuine Child Sex Abuse*, Creative Therapeutics, Cresskill, NJ.
- Gardner, R. A. (1989). *Family Evaluation in Child Custody Mediation, Arbitration, and Litigation*, Creative Therapeutics, Cresskill, NJ.
- Greif, G. L. (1985). *Single Fathers*, Lexington Books, Lexington, MA.
- Grutman, R., and Thomas, B. (1990). *Lawyers and Thieves*. Simon & Schuster, Englewood Cliffs, NJ.
- Healy, J. M., Malley, J. E., and Stewart, A. J. (1990). Children and their fathers after parental separation. *Am. J. Orthopsychiatry* 60: 531-543.
- Hetherington, E. N., and Arasteh, J. D. (eds.). (1988). *Impact of Divorce, Single Parenting and Step-Parenting on Children*, Lawrence Erlbaum, Hillsdale, NJ.
- Heinz, H. R., and Heinz, S. A. (1993). Emotional incest: The tragedy of divorcing families. *Am. J. Fam. Law* 7: 169-174.
- Hernandez, D. J. (1988). The demographics of divorce and remarriage. In Hetherington, E. M., and Arasteh, J. D. (eds.), *Impact of Divorce, Single Parenting, and Step-Parenting on Children*, Lawrence Erlbaum, Hillsdale, NJ, pp. 3-22.
- Hodges, W. E (1991). *Interventions for Children of Divorce*, (second edition), Wiley, New York.
- Keane, G. (1990). *Florida Divorce Handbook*, Pineapple Press, Sarasota, FL.
- Koel, A., Clark, S. C., Phear, W. P., and Hauser, B. B. (1988). A comparison of joint and sole legal custody agreements. In Hetherington, E. M., and Arasteh, J. D. (eds.), *Impact of Divorce, Single Parenting, and Step-Parenting on Children*, Lawrence Erlbaum, Hillsdale, NJ, pp. 73-90.
- Kressel, K. (1985). *The Process of Divorce*, Basic Books, New York.
- Kurdek, L. (1988). Custodial mothers' perceptions of visitation and payment of child support by non-custodial fathers in families with low and high levels of pre-separation interparental conflict. *J. Appl. Devel. Psychol.* 9: 315-328.
- Laosa, L. N. (1988). Ethnicity and single parenting in the United States. In Hetherington, E. M., and Arasteh, J. D. (eds.), *Impact of Divorce, Single Parenting, and Step-Parenting on Children*, Lawrence Erlbaum, Hillsdale, NJ, pp. 23-49.
- Shepard, N. (1992). Child-visiting and domestic abuse. *Child Welfare* 71: 357-367.
- Snyder, S. (1986). Pseudologia Fantastica in the borderline patient. *Am. J. Psychiatry* 143: 1287-1289.

Tillitski C. J. (1992). Fathers and child custody: Issues, trends, and implications for counseling. *J. Ment. Health Counsel.* 14: 351-361.

Turkat I. D. (1990). *The Personality Disorders: A Psychological Approach to Clinical Management*, Pergamon, New York.

Turkal, I. D. (1993). Questioning the mental health expert's custody report. *Am. J. Fam. Law* 7: 175-179.

Sadržaj web stranice Dr Ira Daniel Turkat:

<http://iraturkat.com>

Dr Ira Turkat o Sudskom postupku za to s kim će dijete živjeti

Javno priopćenje

Neki članci koje sam objavio u stručnim časopisima kao što su *Journal of the American Academy of Matrimonial Lawyers* (Stručni časopis Američke akademije odvjetnika obiteljskog prava), *The Judges' Journal* (Stručni časopis za suce), *Court Review* (Sudački časopis), *American Journal of Family Law* (Američki stručni časopis za obiteljsko pravo), *Journal of Family Violence* (Stručni časopis za obiteljsko nasilje) i *Clinical Psychology Review* (Stručni časopis za kliničku psihologiju), objavljeni su dijelom ili u cjelosti na raznim Internetskim stranicama koje su zanimljive različitim čitateljima. Ostavimo li autorska prava po strani, valja imati na umu da sam ove članke pisao isključivo radi edukacije stručnjaka.

U svjetlu očitog interesa koji za moj rad na području sudskih postupaka za to s kim će dijete živjeti pokazuju ljudi izvan struke, osjećam se obveznim izravno dati nekoliko temeljnih preporuka onima koji se bore za to da dijete živi s njima:

1. Prvo mislite na djecu. Ovo bi trebalo voditi svaki vaš korak u postupcima kako u sudnici, tako i izvan nje.
2. Ako duboko u svom srcu vjerujete da ste na pravoj strani, i odlučite se za vođenje sudskog postupka, učinite sve najbolje što možete, ne previđajući ni najmanji detalj tokom parnice.
3. Općenito, postoji nedostatak potrebnih znanstvenih istraživanja u kojima bi se našlo uporište za vrijednost preporuka stručnjaka mentalnog zdravlja sudu, u vezi s tim s kojim će roditeljem dijete živjeti.
4. Suci mogu donijeti izvrsne odluke, ali i ne moraju. Strategija vođenja slučaja i predstavljanje slučaja na sudu su najvažniji. Kad zaista vjerujete da ste na pravoj strani u borbi za svoju djecu, vaš je posao postići najbolju moguću sudsku odluku ili postići najbolju moguću nagodbu. Priskrbite si najbolju moguću pomoć u ovom pothvatu. Vaša djeca ne zaslužuju ništa manje od toga.

Ira Daniel Turkat, Ph.D. - Venice, Florida